

شرح استعفای موسی جوان وکیل مجلس

حسین قاسمی

سیزدهمین دوره ی قانونگذاری در تاریخ ۲۲ آبان سال ۱۳۲۰ توسط محمدرضا شاه پهلوی افتتاح شد. نمایندگان این دوره ی مجلس در واقع همان نمایندگان دوره ی قبل بودند که بنا به مقتضیات زمانه در مقام خود ابقا شدند.^۱ نمایندگان مجلس در این زمان به دو دسته تقسیم می شدند یکی اکثریتی که از دوره رضا شاه تا به این برهه، بدون هیچ گونه انتقادی نسبت به اوضاع کشور به کار خود مشغول بودند و زمان می گذراندند و البته از انتخاب شدن خود در دوره های بعد نیز مطمئن بودند. گروه دیگر که در اقلیت قرار داشتند وظیفه خود را مقاومت در برابر اکثریت مجلس و بر ملا کردن فعالیتهای گهگاه غیرقانونی آن در انظار می دیدند که کوشش این گروه عاری از صداقت نیز نبود.^۲ در دوره ی پس از رضا شاه نمایندگان مجلس به ندرت موفق می شدند که طبق وجهه ی خود ساخته ی خود به عنوان پاسداران منافع ملی رفتار نمایند. شاید فراکسیون گرائی شدید و کوتاه بینی ها و نگرش محدود محلی اکثر نمایندگان و نیز عدم توانائی آنان در درک کافی از وظایف اجتماعی خود و مقدم شمردن آنها بر مقاصد خصوصی از عوامل عمده ای بودند که در تهی ساختن ترتیبات پارلمانی از هر گونه محتوای معنی دار بسیار مؤثر بوده باشند^۳ تفاوت ها در میان این اقلیت عدالتخواه و اکثریت قانع و مطیع هنگامی آشکار می شد که نمایندگان در آزمونی دشوار قرار می گرفتند و یکی از این آزمون ها بدون تردید اشغال ایران توسط قوای متفقین بود، که در این زمان نمایندگان اندکی بودند که به احقاق حق ملت ایران در آن دوره ی نابسامان پرداختند.

در این مجال ما قصد آن را داریم تا یکی از این نمایندگان را که در مقابل مفاسد کشوری و بیان حقایق و دفاع از حقوق مردم ایران موضع سکوت اختیار نکرد را با تکیه بر سندی موجود بررسی نماییم. البته ذکر این مسئله لازم است که بسیاری از نمایندگان مجلس با خروج رضا شاه از ایران تغییر موضع داده و قصد ما از آوردن و شرح اسنادی از این دست دفاع از این اشخاص نیست اما شهادت افرادی این چنین قابل تغییر

و تحسین است که حاضر به دست کشیدن از مزایای نمایندگی خود شدند. سندی که ابتدا به شرح آن می پردازیم و سپس در زیر ارائه می گردد متن نامه ای است که دکتر موسی جوان فرزند مرحوم شیخ علی مجتهد حدود ۱۳۷۷ شمسی دارای تحصیلات عالی در رشته ی حقوق از پاریس و وکیل دادگستری و نماینده دوره های ۱۰، ۱۱، ۱۲ و ۱۳ مجلس شورای ملی از شهرری^۴ و غار و فشافویه به مجلس فرستاده و طی آن به دلایل استعفای خود پرداخته است.

شرح سند

در زیر سندی ارائه گردیده است که در آن دکتر جوان دلایل استعفای خود را ذکر کرده که در همه ی آنها تصویب خودسرانه ی قوانین مالی از سوی مجلس و انتشار بی رویه ی اسکناس به نفع متفقین که به فلاکت مردم می انجامد نمودی خاص دارد. او از فجایع متعاقب این اعمال و رفتار مجلس همگان را مطلع می سازد. بدون شک حق را باید به دکتر جوان داد: زیرا متفقین با اهداف از پیش تعیین شده برای کمک به شوروی ایران را اشغال نمودند^۵ اشغالگران از بدو هجوم به ایران به بهره کشی از منابع و معادن مملکت و ثروت و نیروی کار پرداختند در نتیجه ارزاق عمومی و قوت لا یموت مردم کمیاب شد. تورم در اثر انتشار اسکناس اضافی برای متفقین زیاد گردید و نارضایتی آنچنان بالا گرفت که فاجعه ی آذرماه ۱۳۲۱ یا همان بلوای نان به وقوع پیوست^۶ متفقین با ورود به ایران از فروغی خواستند که پیمان اتحادی که طی آن ایران برای حمل مهمات و خواربار راهنمای مواصلاتی خود را مانند راه آهن، جاده ها و غیره در اختیار آنها قرار دهد تا نیروی نظامی کافی خود را اعم از زمینی و هوایی و دریایی به هر میزان که باشد نگاهداری نمایند.^۷ برابر پیمان اتحاد با متفقین دولت ایران تامین احتیاجات ریالی آنها را بر عهده گرفته بود.^۸ فروغی به پیشنهاد مشرف نفیسی وزیر دارائی وقت نرخ مبادله لیره را از ۶۸ ریال به ۱۴۰ ریال افزایش داد.^۹ این کار ضربات مهلکی را بر پیکر اقتصادی ایران وارد کرد.^{۱۰} و در بالا بردن قیمت ها فوراً تاثیر گذاشت.^{۱۱}

پس از فروغی سهیلی نیز با تقدیم لایحه ی یک میلیارد ریال انتشار اسکناس سبب تورم بیش از حد شد^{۱۲} به طوری که همزمان با این اقدامات وضع خراب نان وضعیت مردم را سخت پریشان نموده بود.^{۱۳} قوام برای رفع احتیاجات ریالی متفقین لایحه ی انتشار ۲۰۰ میلیون تومان اسکناس را به مجلس پیشنهاد داد که پس از مخالفت نمایندگان مجلس با انتشار ۵۰۰ میلیون موافقت شد^{۱۴} [و این عمل مجلس از مهمترین عوامل استعفای دکتر جوان است] چون مقدار اسکناسی که می بایست جهت تامین احتیاجات متفقین در اختیار آنان قرار داده شود نامحدود بود^{۱۵} آنها مرتب برای دریافت پول بیشتر فشار می آوردند. در مجلس پیشنهاد شد که یک قرضه ی معینی به آنها بدهند و در قبال از آنها طلا بگیرند و در یکی از بانکهای کشورهای بیطرف بگذارند که به این پیشنهاد توجهی نشد^{۱۶} در اواسط خرداد ۱۳۲۱ بحران بزرگی بوجود آمد که ناشی از قوانین پولی ایران و مخالفت مجلس با انتشار اسکناس اضافی گردید.^{۱۷} هزینه ی جنگی متفقین در ایران تا آبان ۱۳۲۱ هر ماه نزدیک به ۴۰ میلیون دلار بود میزان اسکناس منتشر شده از رقم ۱/۵۵۰ میلیون ریال (اواخر مرداد ۱۳۱۹) به ۳ میلیارد ریال در آبان ۱۳۲۱ افزایش یافته بود. و نیازمندیهای متفقین

در زمان جنگ و برنامه‌ی خرید گند توسط دولت ایران لزوم انتشار دو میلیارد اسکناس اضافی را ایجاب می‌کرد که به همین علت ناگهان قیمت‌ها فزونی گرفت و فقر و فاقه و محرومیت‌های مردم ایران قوس صعودی خود را سریعتر پیمود.^{۱۸} و بالاخره در ۲۸ آبان ماه قانون اجازه‌ی انتشار اسکناس به تصویب رسید که به موجب آن کنترل حجم اسکناس از اختیارات مجلس خارج و به هیئت نظارت اندوخته‌ی اسکناس واگذار می‌شد در نتیجه حجم اسکناس به سرعت افزایش یافت بدین ترتیب تا آذرماه ۱۳۲۳ حدود ۴ میلیون ریال اسکناس اضافه انتشار یافت و در اختیار نیروهای اشغالگر قرار گرفت.^{۱۹}

دکتر جوان و افرادی مانند وی با آینده‌نگری این مطالب را به مجلس گوشزد کرده بودند. او با استعفای خود در جلسه‌ی ۱۰۲ مورخ ۸/۷/۱۳۲۱^{۲۰} انزجار خود را از این جریان‌ات ابراز داشت. همانطور که او در قسمتهای پایانی نامه‌ی خود نیز اشاره می‌کند او خود را از مزایای مقامش محروم می‌کند و همانطور که در ابتدا نیز ذکر شد «پس از کناره‌گیری در مجلس» دیگر به مجلس باز نمی‌گردد.

۱۳۲۱/۷/۲۷

کتابخانه
مجلس شورای ملی

کتابخانه
مجلس شورای ملی

بسم الله الرحمن الرحیم

بسم الله الرحمن الرحیم

۱- این استعفاء در زمان طرح بیان عقیده درمجلس که در نگاه بعد از در مقام وزارت
و پیش از آن در مقام نظارت معارضت کند ضمن لزوم عملی که تا آن زمان بر اساس لایحه
مجلس است و باید در آنها محسوس داده استحقاق نماید خواهد بود است در مجرای
در آن تاریخ آنجا بود که در این مجلس درمجلس درمجلس درمجلس درمجلس درمجلس
نکرم در مقام وزارت در تمام این مقامات در مقام وزارت در مقام وزارت
مجلس با قدرت و انصاف در این مقامات در مقام وزارت در مقام وزارت در مقام وزارت
تا زمانی داد مبارک می‌بینم که درمجلس درمجلس درمجلس درمجلس درمجلس

۲- در مقام وزارت یا بعد از آن در مقام وزارت که در مقام وزارت در مقام وزارت در مقام وزارت
که در مقام وزارت در مقام وزارت در مقام وزارت در مقام وزارت در مقام وزارت
مطابقت در مقام وزارت در مقام وزارت در مقام وزارت در مقام وزارت در مقام وزارت
بما را آن نقطه بعد از آن است که در مقام وزارت در مقام وزارت در مقام وزارت
ضمن استعفاء و در مقام وزارت در مقام وزارت در مقام وزارت در مقام وزارت
نقصد ۲

پیام بهارستان / د. س. ۱، ش. ۱ و ۲ / پانیز و زمستان ۱۳۸۷

صفحه ۳

و بعد بنده نظر کرد امروز متوجه گزیده شدن این استغفاء از جانب الهی گفتم که با یک نظر امروز
 بنگریم و خیره طله با هم و خیره طله وقتی مضمون است که در دست
 افراد عجمه جمع و از مضمون حرارت خارج باشد و امروز باید از هم
 تحمل و کسب جود کرد که در نظر خیره طله در کار ما با هم است!
 کسی که گرفتار طله باشد باید بنگریم از آن که در نظر ما بهتر است
 دیگر و بعضی بنده با این گرفتن کار در دست ما هم در کار
 و طیف تا اینکه طبع که در دست است و این است و این است از مردم

مفید باشد غیر این است. ما شمار دارد و بعضی
 هم - دیگر مهربانان مهم در این موقع فراوان است
 بنده اینهم زود در تقابل بیشتر بسیار و بعد از آن از زنی ندارد
 در نهایت و حسد در تمام وطنی گن است و از یک تا منته
 زرع کسب نمی نماند بسیار این و بنا بر این ادعای و احوال و در
 که اصحاب دیگر کنهانی منم از دلگت مکتبش را می
 مع استغفایه هم. تاریخ ۲۷/۷/۱۳۸۷

دکتر محمد گلدر

پی نوشتها

- ۱- شجیعی زهرا، نمایندگان مجلس شورای ملی در بیست و یک دوره قانونگذاری، انتشارات موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی ص ۱۵۹.
- ۲- عظیمی فخرالدین، بحران دموکراسی در ایران ترجمه‌ی عبدالرضا هوشنگ مهدوی نشر البرز ۱۳۷۴ ص ۲۰.
- ۳- همان.
- ۴- شجیعی زهرا، ص ۳۱۷.
- ۵- الموتی، ضیاءالدین، فصولی از تاریخ ایران، ص ۳۱۹.
- ۶- عتیق پور، بلوای نان، فاجعه‌ی ۱۷ آذرماه ۱۳۲۱ نشر شریف ۱۳۷۹ ص ۳۲.
- ۷- عاقلی باقر، نخست‌وزیران ایران، ص ۴۹۵.
- ۸- جامی، گذشته چراغ راه آینده است، ص ۱۴۹.
- ۹- عاقلی، ۴۹۳.
- ۱۰- نجمی ناصر، بازیگران سیاسی عصر رضا شاهی، ص ۴۲۵.
- ۱۱- عاقلی، همان.
- ۱۲- همان.
- ۱۳- همان.
- ۱۴- عاقلی ۵۱۸.
- ۱۵- جامی ۱۴۹.
- ۱۶- همان.
- ۱۷- نجمی، ص ۶۰۲.
- ۱۸- همان، ص ۶۰۲.
- ۱۹- پهلوی محمدرضا، پاسخ به تاریخ، ص ۱۰۱.
- ۲۰- فرهنگ قهرمانی عطاءالله، اسامی نمایندگان مجلس شورای ملی، ص ۱۷۲.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پایان کارشناسی ارشد